

Offred är (inte!) mitt namn
— könsmaktsordningar och könsnormer i Margaret
Atwoods Tjänarinnans berättelse

Magdalena Granell

Alexandra Åkesson

Examensarbete 15 hp
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2018

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Lärarprogrammet

Titel: Offred är (inte!) mitt namn – könsmaktsordningar och könsnormer i Margaret Atwoods *Tjänarinnans berättelse*

Engelsk titel: Offred is (not!) my name – Patriarchal structures and gender norms in Margaret Atwood's *The Handmaid's Tale*

Sidantal: 41

Författare: Magdalena Granell & Alexandra Åkesson

Handledare: Joakim Jahlmar

Examinator: Anita Varga

Datum: November 2018

Sammanfattning

Bakgrund: Margaret Atwoods *Tjänarinnans berättelse* från 1985 är en dystopi där USA har förvandlats till den teokratiska totalitära staten Gilead som utmärker sig genom sin patriarkala struktur där Kvinnan är underordnad Mannen. Denna världssyn lutar sig på makthavarnas tolkning av *Bibeln* som menar att Kvinnan skapades för att tjäna Mannen och att vara foglig. Genomgående i verket beskrivs även det till synes jämställda samhället innan Gilead som Offred längtar tillbaka till.

Syfte: Uppsatsens syfte är att undersöka hur könsmaktsordningen framställs och befästs samt hur könsnormer reproduceras och naturaliseras före och efter Gilead.

Teoretisk bakgrund: Uppsatsen grundar sig i strukturalistisk, ideologikritisk och feministisk litteraturteori. Centralt är även Yvonne Hirdman, Simone de Beauvoir och Judith Butlers feministiska forskning, samt Michel Foucaults maktbegrepp.

Metod: Metoden för denna uppsats är en kritisk närläsning av verket. Det innebär att en kvalitativ metod som vilar på den hermeneutiska traditionen används.

Resultat: Analysen visar att könsmaktsordningen i Gilead framställs och befästs genom olika styrkemedel som exempelvis *Bibeln* och bio-makt. Protagonisten Offred internaliserar dessa och på så vis börjar se det som makthavarna vill att hon ska se, att det tidigare samhället var otryggt och att hon i Gilead blir omhändertagen. På detta sätt naturaliseras könsmaktsordningen vilket analysen visar har skett redan i samhället innan Gilead. Analysen visar även hur verkets centrala kärleksrelationer är normenliga och att karaktärerna uppvisar traditionella könsnormer. Detta visar att dessa normer därför inte är nya för Gilead utan finns internaliserade och naturaliserade i individerna redan i det till synes jämställda samhället innan Gilead.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
2.	Syfte och frågeställning.....	2
3.	Tidigare forskning.....	2
4.	Teoretisk bakgrund.....	3
4.1.	Strukturalism och ideologikritik	3
4.2.	Feministisk litteraturteori.....	4
4.3.	Kön som social konstruktion.....	5
4.4.	'Den andra'	7
4.5.	Makt	8
4.6.	Kvinnans ställning historiskt.....	10
5.	Metod, material, avgränsning och urval.....	11
6.	Analys	12
6.1.	Hur könsmaktsordningar framställs och befästs	12
6.1.1.	Återgång till traditionella värden	12
6.1.2.	Bio-makt.....	14
6.1.3.	Assimilering	18
6.2.	Könsnormer som reproduceras och på så sätt naturaliseras.....	21
6.2.1.	Offred och Luke	21
6.2.2.	Offred och Anföraren	25
6.2.3.	Offred och Nick.....	27
6.3.	Sammanfattning	31
7.	Diskussion	32
7.1.	Vidare forskning	37
8.	Avslutning	38
9.	Litteraturförteckning	39

1. Inledning

I västerländska patriarkala samhällen har Kvinnans ställning genom historien varit underordnad Mannens, och för att befästa denna könsmaktsordning har patriarkatet tagit stöd av kristendomen genom *Bibeln*. Kvinnans handlingsutrymme har varit strikt begränsat och Hon har varit Mannens ägodel (de Beauvoir, 1986, s. 18). Under 1900-talet har Kvinnans rättigheter och möjligheter ökat avsevärt som följd av kvinnokampen, så även i Sverige. Denna kvinnokamp har lett till flera jämlikhetsreformer men idag vinner traditionalism och konservatism politisk mark och motsätter sig Kvinnans frigörelse och andra moderna jämlikhetssträvanden. I Sverige är det främst Sverigedemokraterna som står för traditionalism och konservatism, men tendenser till detta syns även i övriga västvärlden, exempelvis genom den amerikanska presidenten Donald Trump.

Margaret Atwoods *Tjänarinnans berättelse* (2018) är en spekulativ dystopi där USA har utvecklats till en teokratisk totalitär stat. Boken som först publicerades 1985 skrevs i en tid då religiös högerkonservatism växte sig starkare i USA (Tomc, 2001, s. 81). Verket har 2017 aktualiserats igen genom en storslagen TV-serie som antas vara sprungen ur det politiska läget i västvärlden.

Mot bakgrund av detta kommer *Tjänarinnans berättelse* i denna uppsats att analyseras utifrån könsmaktsordningar och könsnormer, det vill säga explicit och implicit maktutövning. Att TV-serien har blivit omåttligt populär och omdiskuterad även bland unga utgör en god grund för lärare att kunna använda boken i undervisningssyften. Verket inbjuder till att uppfatta den fasansfulla maktutövningen och exploatering av Kvinnan i Gilead. Det som kan gå läsaren förbi i en okritisk läsning är dock den implicita och undanskynda könsmaktsordningen och de könsnormer som finns redan innan Gilead vilka har naturaliserats i karaktärerna. Eftersom samtiden kritiserar genom den dystopiska traditionen är det av vikt att undersöka verkets budskap för att synliggöra och problematisera strukturen.

2. Syfte och frågeställning

Denna analys kommer att undersöka hur könsmaktsordningar och könsnormer tar sig uttryck i *Tjänarinnans berättelse*.

Frågeställningar:

- Hur framställs och befästs könsmaktsordningar i *Tjänarinnans berättelse*?
- Vilka könsnormer reproduceras och på så sätt naturaliseras i verket?

3. Tidigare forskning

Det internationella forskningsfältet kring Margaret Atwood och *Tjänarinnans berättelse* är omfattande och mångsidigt. Forskningsfältet som denna uppsats grundar sig i innefattar sex böcker, varav tre antologier, med samlade artiklar publicerade mellan åren 1987 och 2007. Vidare fokuserar fem av böckerna på Margaret Atwoods författarskap medan en av antologierna endast innehåller kritiska läsningar av *Tjänarinnans berättelse*. Forskarnas främsta fokus är genrevetenskap då Howells (1995 & 2006), Rigney (1987), Tolan (2007), Malak (2001), Rubenstein (2001) och Deer (2001) undersöker den dystopiska traditionen. Vidare är narratologiska analyser ett stort forskningsfält där Grace (2001), Grace (1994) och Dovrak (2001) undersöker Offred som berättare medan Staels (2001) undersöker hur motstånd kan göras genom berättande. Ytterligare någonting som undersöks är intertextualitet där Evans (1994) och Vevaina (2006) utreder verkets historiska förebilder som presenteras i dedikationen. Vidare undersöks intertextuella relationer dels mellan verket och sagotraditionen av Wilson (2001) och dels mellan verket och Jonathan Swifts *Ett anspråkslöst förslag* av Stein (2001). Rigney (1987), Somacarrera (2006) och Bouson (2001) undersöker det politiska systemet och maktmedel i verket. Slutligen fokuserar forskare på feministiska synvinklar och normkritik då Miner (2001) undersöker verkets romantiska handling medan Howells (1995) och Tomc (2001) diskuterar vad feministisk litteratur är och om *Tjänarinnans berättelse* är feministisk eller inte.

För denna analys kommer främst den sistnämnda forskningen om maktmedel, feministiska perspektiv och normkritik att användas eftersom dessa är av vikt för att svara på problemformuleringen. Denna uppsats kommer att komplettera forskningsfältet eftersom tidigare forskare inte har undersökt naturalisering, varken i könsmaktsordningar eller i könsnormer. Inte heller har de diskuterat en möjlig fara med normenlighet och naturalisering vid en okritisk läsning av litteratur.

Det svenska forskningsfältet kring Margaret Atwood och *Tjänarinnans berättelse* är förhållandevis litet med endast en handfull tidigare kandidatuppsatser med fokus på religion, symbolik, narratologi eller karaktäristik. Trots att dessa omfattar en viss grad av maktstudier och feministiska synvinklar utförs de med andra fokus än denna uppsats och kommer därför inte att användas. Det främsta som skiljer denna uppsats från tidigare uppsatser är fokus på naturaliserade könsmaktsordningar och könsnormer, det vill säga inte endast den uppenbara könsmaktsordningen och könsnormer i Gilead utan snarare det undagömda och till synes självklara i könsmaktsordningen och könsnormer som fanns redan innan Gilead.

4. Teoretisk bakgrund

Uppsatsen kommer att använda strukturalistisk, ideologikritisk och feministisk litteraturteori för att belysa verkets etablerade samhällsstrukturer som befäster Mannens och Kvinnans över- och underordnade positioner. Centralt är även Yvonne Hirdman, Simone de Beauvoir och Judith Butlers feministiska forskning. Michel Foucaults maktbegrepp och Alice Lyttkens redogörelse för Kvinnans ställning historiskt är även av betydelse för att få förståelse för hur samhällsstrukturer blir kultur, det vill säga naturaliserade.

4.1. Strukturalism och ideologikritik

Strukturalism som teoribildning återfinns i ett flertal vetenskapliga fält. Inom litteraturvetenskapen innebär strukturalismen att studera litterära verk för att undersöka deras underliggande strukturer och ideologier vilka i sin tur är speglingar

av de regerande strukturer och ideologier i samhället som verket skrevs i (Robert, 1974, s. 11). Strukturalismen fick senare hård kritik vilket ledde till utvecklingen av poststrukturalismen som menar att det inte finns någon definitiv kunskap, mening eller sanning och vid textanalys flyttar fokus från författaren till läsaren som också är källan till betydelsebildning (Kjældgaard, 2015, s. 452).

Nära kopplat till den strukturalistiska teoribildningen är ideologikritiken på grund av deras gemensamma fokus på ideologi, vilket i denna mening betyder de dominerande idéer och tankar som ett samhälle är uppbyggt på (Cuddon & Habib, 2013, s. 353). Ideologikritiken har sin grund hos Marx eftersom han menar att samhällets dominerande tankar alltid är härskarnas tankar, och att tanke-system eller ideologier som anses vara naturliga eller universella egentligen är en konstruktion av och till mÅn för den härskande klassen (Ladegaard, 2015, s. 226f). Ideologi är dock inte endast politiskt utan även kulturellt och socialt eftersom tankevärldar och normer påverkar hela samhället och dess invånare.

Det strukturalistiska och ideologikritiska grundantagandet att alla litterära verk ger uttryck för en ideologi eller tankevärld kommer att vara till grund för denna uppsats eftersom en effekt av ideologier och normer är att de kan internaliseras och naturaliseras av individer. Ideologier och normer presenteras som naturliga och åtråvärda eller avvikande och avskräckande. Dessa kan vidare både vara framskrivna eller vara underförstådda i verken. Naturalisering i litteraturvetenskapen är när individen internaliserar verkets ideologier och normer, samt ser dem som naturliga och självklara. På grund av naturaliseringseffekten är det viktigt att synliggöra befintliga mönster och problematisera vilka normer som framskrivs så att vi kan värja oss mot dem istället för att okritiskt reproducera dem.

4.2. Feministisk litteraturteori

Ett grundantagande i feministiska perspektiv är att kvinnor inte har tillgång till politisk, ekonomisk eller social jämlikhet. Feministisk litteraturteori har vissa beröringspunkter med poststrukturalismen som bygger på att föreställningar om könen reproduceras genom litterära texter vilka i sin tur reproduceras vidare genom läsaren (Kjældgaard, 2015, s. 460). Könsskillnaderna är utgångspunkt för teorin vilket

gör att den skiljer sig från övriga litteraturteorier. Dessa distinktioner mellan könen anses utgöra skillnad i samhället, kulturen och språket, och innebär en maktrelation som har gjort Kvinnan till underordnad inom kulturen (Iversen, 1997, s. 55). Teorin fick sedermera kritik för att den vidmakthåller kvinnors litteratur som annorlunda och ur detta föddes postfeminismen vars frontansikte är Judith Butler. Hon myntade begreppet 'performative gender' som på svenska översatts till 'performativt genus' (Kjældgaard, 2015, s. 460). Anledningen till att originalbenämningen blir betydelsefull är för att det var Yvonne Hirdman som först myntade begreppet genus som översättning för engelskans gender vilket används för att förklara det socialt konstruerade könet.

Poststrukturalism och postfeministisk litteraturteori kommer att användas i denna uppsats eftersom de undersöker hur könsnormer som sociala konstruktioner genom tradition och makt befästs och reproduceras genom litterära texter och således genom läsaren. Centralt är även de Beauvoirs förklaringsmodell om vad som utgör Kvinnan som 'den andra' i enheten människoparet samt Hirdman och Butlers förklaringsmodeller om vad som ligger till grund för denna dikotomi.

4.3. Kön som social konstruktion

Hirdman (2001, s. 15) påpekar att ordet kön kan ge upphov till missförstånd eftersom det inte explicit framgår om det är det biologiska eller det socialt konstruerade könet det talas om. Begreppet genus tar avstamp från eller breddar förståelsen av kön och de företeelser som är så starkt sammankopplade med våra kroppar. Det handlar alltså om företeelser som bland annat kläder, platser men också politik och arbete, och inte om den biologiska skillnaden mellan Män och Kvinnor. Hirdman beskriver skapandet av genus som särskiljning: "att göra genus är att göra skillnad där skillnad inte finns. Konkret och abstrakt: hålla isär" (a.a. s. 65). Det räcker alltså inte med att våra kroppar är olika utan dessa har även behövt förstärkas med det som Hirdman (a.a. s. 72) beskriver som rekvisita, vilket innebär att allt i vår omgivning blir bärare av 'genus-essens'. Butler (2007, s. 218) motsätter sig emellertid att det finns någon genus-essens och poängterar att genus inte är något faktum med ett objektivet ideal, utan att genus snarare skapas genom genushandlingar. Utan dessa handlingar skulle genus således

inte finnas. Enligt Butler (a.a. s. 219) kan vi se att genus skapas genom en dold kollektiv överenskommelse om att vi performativt konstruerar och upprätthåller diametralt skilda genus genom upprepade handlingar som exempelvis gester, rörelser och stilar. "For Butler, both gender and sexuality are not givens; rather, they are 'performances' enacted by continuous repetition. Hence one does not so much have a gender as perform it" (Cuddon & Habib, 2013, s. 526). Denna konstruktion upplevs som naturlig och nödvändig vilket gör att de som inte lyckas manifesteras korrekt genus regelmässigt straffas.

Även Hirdman (2001, s. 84) talar om denna konstruktion av genus som naturaliseras. Hon kallar detta fenomen för genuskontraktet. Detta sammansatta ord innefattar dels könets förpliktelser och skyldigheter men öppnar samtidigt upp för förhandling. Att genus är föränderligt, alltså någonting som görs och inte någonting som är, kan vi se genom att tydligt feminina eller maskulina företeelser omvandlats till det motsatta (a.a. s. 72). Hirdman (a.a. s. 75) instämmer med Butlers förklaring om att genuskonstruktionen upplevs naturlig och nödvändig. Hon menar att 'genusordningen', är en självklarhet vilket Kvinnan är en del av, och denna självklarhet som skapar ordning och mening är sprungen ur den manliga normens värld i vilken vi lever i. Genuskontraktet som ligger till grund för genusordningen innefattar vissa förpliktelser Kvinnan och Mannen har. Hennes plats är i hemmet och Hennes uppgift är att bistå och lyda Mannen, samt föda barn. Sköter Hon sina uppgifter tar Han hand om Henne vilket är Hans uppgift. Det finns emellertid en risk för extremisering av genuskontraktet vilket innebär att Han med eller mot sin vilja förvandlas till förtryckare. Kontrollen av Hennes ageranden är kopplat till Hans maskulinitet då Hon genom sitt agerande ska visa respekt för Hans heder. Som en del av underordningens principer är det offret, Kvinnan, som problematiseras i den bemärkelse att Hon skuldbeläggs om Hon inte förhåller sig till Hans regler. Även den mest extrema genusordningen kan accepteras och bejakas av Kvinnan eftersom strukturen kan bli kultur och därför upplevas som självklar (a.a. s. 85 & 93).

Hirdman (2001, s. 15) problematiserar således begreppet kön och menar att det är ett mycket laddat begrepp med tvetydig betydelse. Hon belyser därför genusbegreppet som ett explicit och mer användbart begrepp i diskursen om de skapade, formade och ständigt föränderliga könen. Hon belyser också de tankefigurer om vad som är manligt

och kvinnligt och våra villkor i förhållande till dessa tankefigurer vilket hon benämner genuskontraktet (a.a. s. 84). Hirdman (a.a. s. 85) diskuterar utifrån dessa mekanismer som grund Mannens och Kvinnans över- och underordnade positioner i samhället, det vill säga genusordningen. Ett mer vedertaget begrepp för att beskriva de strukturer som ligger till grund för patriarkatet och de villkor som Män och Kvinnor tvingas leva under är könsmaktsordning och könsnormer. Vi kommer därför att utgå ifrån den innehållsliga betydelsen av Hirdmans förklaringsmodeller för genusordning och genuskontrakt i användandet av begreppet könsmaktsordning och könsnormer. Vidare kommer, likt Hirdman, versaler att användas i uppsatsen för att markera när exempelvis Kvinnan och Mannen hänvisar till kategorin och inte till individer.

Kön har alltså i vårt användande av begreppen könsmaktsordning och könsnormer betydelsen genus. Dessa begrepp kommer i analysen av verket användas för att söka klarhet i hur stereotypa tankefigurer om vad som är manligt och kvinnligt konstrueras, naturaliseras och reproduceras samt hur dessa tankefigurer kategoriseras hierarkiskt. Dessa befintliga mönster kommer även normkritiskt att belysas och problematiseras för att motverka eventuella läsaes omedvetna reproducering av dessa.

4.4. 'Den andra'

För att söka förståelse i hur tankefigurer om vad som är manlighet respektive kvinnlighet har etablerats och ordnats hierarkiskt är det inledningsvis av vikt att belysa uppfattningen av Kvinnan som levande varelse genom den västerländska historien. Uppfattningen om vad Kvinnan har varit sammanfattar Hirdman (2001, s. 28) genom tre 'hon: formler'. Den första formeln, som även ligger till grund för de två andra, kallar Hirdman för A-icke A. Mannen är A medan Kvinnan inte är A, Hon är en oartikulerad skugga. Den dåtida befolkningen resonerade sedermera kring Guds skapande av Kvinnan och utgick från det antika medicinska och gynekologiska tänkandet när de fastslog att Kvinnan var en sämre kopia av Mannen vilket utgör formeln A-a. Hon var felkonstruerad eftersom det manliga könet på Henne var felvänt. Senare kom de fram till att Kvinnan snarare var av en annan sort eller en annan ras. Hon var annorlunda och hade egenskaper som Han inte hade men heller inte ville ha. Hon var som de Beauvoir poängterar 'den andra'. Hon belyser det faktum att Män,

alltså präster, lagstiftare, och filosofer genom historien har framlagt bevis på Kvinnans underordning (de Beauvoir, 1986, s. 18). Kvinnans uppgifter och begränsningar på jorden bestämdes av Gud i samband med att Hon skapades. Således menar de Beauvoir (a.a. s. 12f) att Kvinnan aldrig har betraktats som en självständig varelse utan är i sin underordnade roll ett resultat av vad Mannen bestämmer att Hon ska vara och göra. Både Hirdman (2001, s. 48 & 86) och de Beauvoir (1986, s. 12 & 16) beskriver Kvinnan som en slav eller vasall och hur Hon ständigt har definierats och differentierats i förhållande till Mannen för att komma fram till det faktum som Hirdman menar är maskulinums första lag: ”att vara Man är att *inte* vara Kvinna” (2001, s. 48). Kvinnan och Mannen är en dikotomi där båda parter är för varandra nödvändiga men där Mannen är den väsentliga vilket i sin tur gör Kvinnan oväsentlig och annorlunda. Hon är den andra i enheten människoparet (de Beauvoir, 1986, s. 13ff).

Kvinnokroppen har genom historien varit omdiskuterad av Män. Förutom att Hon beskrivs som ‘den andra’, har Hon varit underordnad Mannen, tilldelats uppgifter och fråntagits handlingsutrymme. För denna analys är det av betydelse att förstå hur det är möjligt att Mannens och Kvinnans över- och underordnade positioner har etablerats och naturaliserats på detta sätt vilket vi söker klarhet i genom maktbegreppet.

4.5. Makt

Michel Foucault, en framstående poststrukturalistisk tänkare, beskriver begreppet makt som abstrakt och ogripbart. Han förklarar att makt inte är någonting som någon eller några har, utan handlar snarare om hur samhället producerar effekter som i sin tur länkar sig vidare som en kedja i syfte att låsa fast effekterna. Makten är ständigt närvarande och överallt utan att samla allt under sig eller omsluta allt. Makten existerar i ojämlika och rörliga relationer och kommer överallt ifrån (2002, s. 103). Vidare förklarar Foucault (a.a. s. 104) att makt inte utövas utan avsikter och mål vilket vi kan förstå genom olika styrkemedel som utövas i exempelvis krig och politik. Dessa är två explicita strategier som tar olika form men som har likartade avsikter och mål. På denna nivå är makten synlig, det är vidare ner i kedjan som effekterna blir diffusa så till den grad att de inte tydligt kan uppfattas eller formuleras. Effekterna av de olika

styrkeförhållandena som bildas och verkar i produktionsapparaten och som sträcker sig ner i familjerna ger upphov till klyvningseffekter som löper genom samhällskroppen.

Foucault (2002, s. 142) visar även hur makten kan styra över våra mänskliga kroppar genom att på ett välmenande sätt kontrollera vår hälsa för att skapa en sund, frisk och välmående befolkning. Denna form av maktinstrument kallar Foucault för 'bio-makt' vilken har som syfte att reglera vår hälsa genom att exempelvis begränsa våra matvanor och vår alkoholkonsumtion eller reglera vår sexualitet och möjlighet till familjebildning. Vi kan därför se att bio-makten som styrkemedel för att värna om Kvinnans trygghet och välmående egentligen används som en täckmantel för syften som tjänar makteliten. Att värna om Kvinnans trygghet och välmående genom att inskränka Hennes frihet kan således ses som ett sätt att kontrollera Kvinnan vilket är Mannens sedan länge främsta agenda.

Makt och bio-makt är för denna uppsats centrala begrepp för att förstå hur könsnormer skapas och berättigas. Vi kan mot bakgrund av Foucaults definition av begreppen förstå att det vore för enkelt att hävda att Mannen genom den västerländska historien har haft enväldig makt över Kvinnan och därmed genom tyranni placerat Henne som underordnad. Hirdman (2002, s. 62) menar att Han, Mannen, har blivit en slags normbärare vars dominerande ställning Män har behövt förhålla sig till för att upprätthålla, medvetet eller omedvetet med eller mot sin vilja. Mannen har utövat explicit makt över Kvinnan men det är effekterna av detta som är intressant att belysa eftersom även Kvinnan har varit bidragande till reproduceringen av könsnormer och därmed könsmaktsordningar eftersom de har blivit kultur och därmed självklara.

I likhet med Hirdman menar de Beauvoir (1986, s. 16) att Kvinnans beroendeställning har skapat trygghet för Henne vilket har lett till assimilering av könsmaktsordningar. Tryggheten har medfört att Kvinnan funnit sig i sin underordnade position eftersom att Hon inte har varit förvissad om vad som väntar om Hon slår sig fri. Dessutom skulle Hon behöva klara sig på egen hand utan någon som tar hand om Henne. Lyttkens (2016, s. 7) påpekar att en obunden och frigjord Kvinna har varit ett hot mot den dominerande ställningen som Mannen besitter. Foucault (2002, s. 105) menar emellertid att där det finns makt finns det även motstånd. Dessa kan ta olika former då de kan vara våldsamma och egennyttiga eller

smygande och nödvändiga. Kvinnan har genom den västerländska historien gjort motstånd mot patriarkatet vilket har lett fram till det till de synes jämställda samhällen vi lever i idag.

4.6. Kvinnans ställning historiskt

Under 1800-talet hade kyrkan fortfarande en inflytelserik och ansenlig position i samhället vilket inte var till Kvinnans fördel. Hirdman (2001, s. 43) beskriver att uppfostringsböcker ökade under 1800-talet och att böckernas innehåll differentierades efter läsarnas kön för att fostra till olikhet. Lyttkens (2016, s. 7 & 210) menar att prästerna var eniga om att Kvinnan var underordnad Mannen och predikade dagligen om Guds anvisningar om Kvinnans uppgifter och placering. Hon skulle endast vara maka, mor och husmor och enbart vistas i hemmet. Hirdman lyfter ett bibelcitat från *Första Mosebok 2:18* som hon menar ligger till grund för den kyrkliga synen på Kvinnan: ”och herren Gud sade: Det är icke gott att mannen är allena. Jag ska göra honom en hjälp, en sådan som honom höves” (2001, s. 86). Hirdman (a.a. s.80) belyser dessutom okunskapen kring befruktning då det spekulerades om denna process. Den mest vedertagna teorin var ’spermieteorin’ vilket innebär att Mannens spermier är livet och att Kvinnans livmoder rent metaforiskt är ett kärl. Oavsett hur befruktningen gick till var prästerna enligt Lyttkens (2016, s. 209) överens om att havandeskapet var en oren process och en tid då djävulen var i hennes närvaro.

Mot bakgrund av de Beauvoirs definition av skapandet av Kvinnan som ‘den andra’, som även stöds av Hirdman, och Foucaults förklaring av makt och bio-makt kan vi förstå vad som har utgjort Kvinnans underordnade position i det patriarkala samhället. Kvinnan har gjorts till ‘den andra’ som en effekt av högre instansers styrkemedel. Synen på ‘den andra’ har, som följd av maktens effektkedja, diffust accepterats och implementerats i oss så att vi ser den som naturlig utan att någon definierad makt talar om för oss hur vi ska agera, tycka och tänka. Det räcker emellertid inte att stanna vid att beskriva naturaliseringsprocessen av synen på våra konkreta mänskliga kroppar och våra biologiska kön, som manliga och kvinnliga, som det väsentliga och oväsentliga. Vi måste även förstå hur dessa kategorier förstärks och förlängs genom abstrakta fenomen som genomsyrar samhället och som sedan åter

kopplas till våra kroppar. Genom den västerländska historien har kön socialt konstruerats och ordnats hierarkiskt bland annat med stöd av bibeltolkningar, vetenskap och didaktisk litteratur. Alla dessa faktorer har samverkat för att bestämma Kvinnans underordnade ställning och det är av vikt att undersöka varför denna över- och underordning naturaliseras och reproduceras. Det kan vi göra genom att synliggöra och problematisera könsmaktsordningar och könsnormer.

5. Metod, material, avgränsning och urval

I denna analys kommer Margaret Atwoods *Tjänarinnans berättelse* (2018) att undersökas genom en närläsning. Anledningen till att den svenska översättningen används istället för originalet är baserat på vår kommande profession som ämneslärare där denna bok kan komma att användas i undervisningssyften, och vår kommande diskussion om vikten av kritisk läsförmåga. En kvalitativ ansats kommer därför att användas för att få djupare förståelse för materialet genom texttolkning. Denna metod vilar på den hermeneutiska traditionen där förståelse för texten kan nås genom bland annat författaren, verkets samtid och läsarens mottagande. Speciell fokus för denna uppsats är den filosofiska hermeneutiken som innebär att ingen läsning eller tolkning kan göras objektiv då läsarens föreställningsvärld påverkar förståelsen för det skrivna (Brinkkjaer & Høyen, 2013, s. 73–78).

Uppsatsen utgår ifrån feministiska synvinklar och normkritik eftersom denna avgränsning svarar mot uppsatsens problemformulering om könsmaktsordningar och naturaliserade könsnormer. Vidare undersöks inte viktiga fenomen som intersektionalitet eftersom verket saknar flera av de typiska grupperingarna. Att det kan finnas fler än två kön och olika etniciteter och religioner återfinns inte i verket och kan därför inte undersökas, vilket gör att denna analys enbart undersöker kön som antingen kvinnligt eller manligt.

För att svara på uppsatsens problemformulering görs även ett urval i själva verket. Analysens första del fokuserar endast på representationen av könsmaktsordningar mellan Män och Kvinnor. Generella maktmedel och könsmakt inom könen kommer inte att utredas. Vidare kommer analysens andra del att fokusera på Offreds tre

centrala kärleksrelationer där både relationerna och karaktärerna utsätts för en granskning av könsnormer som naturaliseras. Verkets generella könsnormer kommer inte att utredas. Detta urval görs för att könsmaktsordningar traditionellt innefattar Mannen som överordnad och Kvinnan som underordnad, samt att könsnormer i kärleksrelationer lätt kan bli naturaliserade eftersom dessa inte upplevs konstlade på samma sätt som andra hierarkiska relationer kan göra. Detta gör att normer i kärleksrelationer inte vanligtvis granskas kritiskt.

6. Analys

I analysen kommer vi att undersöka explicit och implicit maktutövning. Detta kommer vi att göra genom att granska könsmaktsordningar och könsnormer i samhället innan och under Gileads regim med fokus på det undanskymda och naturaliserade.

6.1. Hur könsmaktsordningar framställs och befästs

Tjänarinnans berättelse skildrar den teokratiskt totalitära staten Gilead och i viss mån, genom protagonisten Offreds återblickar, dess tillblivelse. Gileads regim är enväldigande patriarkal och består av anförare som stödjer sin ideologi på *Bibeln* där 'Guds ord' blir lag. Gileads makthavande män strävar efter en befolkning som tillämpar en kvinnosyn, vilket i denna analys kommer att benämnas som traditionell, med utgångspunkt i Hirdmans definition av genuskontraktet. Kvinnan ska alltså vara maka, mor, och husmor. Ifall Hon sköter sina tilldelade uppgifter tar Han hand om henne. Denna analys kommer att visa könsmaktsordningarnas styrkemedel i romanen och hur naturaliseringsprocessen gynnar patriarkatet. Detta kan således ge ökad förståelse för varför Gileads kvinnor finner sig i sin underordnade ställning.

6.1.1. Återgång till traditionella värden

För att sprida Gileads budskap används bönegalor där de makthavande männen förklarar Guds skapelse och bestämda villkor. I en scen förklarar en av anförarna hur Kvinnans ställning är förutbestämd i *Bibeln*:

”Jag vill att kvinnorna skola uppträda i hövisk dräkt”, säger han, ”att de blygsamt och tuktigt pryda sig, icke med hårflätningar och guld eller pärlor. Utan med goda gärningar, såsom det höves kvinnor som vilja räknas för gudfruktiga. Kvinnan bör i stillhet låta sig undervisas och därvid *helt* underordna sig.” Här ser han ut över oss. ”Helt”, upprepar han. ”Däremot kan jag icke tillställa en kvinna att själv uppträda såsom lärare, ej heller råda över sin man; fastmer må hon leva i stillhet. Adam blev ju först skapad och sedan Eva. Och Adam blev icke bedragen, men kvinnan blev svårt bedragen och förleddes till överträdelse. Dock skall kvinnan, under det hon föder sina barn, vinna frälsning, om hon förbliver i tro och kärlek och helgelse, med ett tuktigt väsende. (Atwood, 2018, s. 263)

I denna scen synliggörs hur *Bibeln* används som styrkemedel för könsmaktsordningen och de patriarkala strukturerna i Gilead. Detta innebär att Kvinnans villkor är strängt underordnade Mannens. Gileads makthavande män agerar således förtryckare på en nivå där vi explicit ser hur makten utövas. De har som mål att kontrollera och inskränka Kvinnans handlingsutrymme och betonar den positiva följd detta får i form av frälsning och på så sätt trygghet. Kvinnan är oviss om de konsekvenser som följer om Hon bryter detta kontrakt. Detta är möjligtvis varför Kvinnan finner sig i situationen som underordnad eftersom Hon där är trygg.

Ytterligare en aspekt som är av betydelse att belysa är Kvinnans villkor, utöver barnafödandet, som citatet ovan framhåller. Kvinnans utseende är inte längre en företeelse som ska vara förenat med kvinnlighet. Det är Hennes agerande och Hennes egenskaper som ska kopplas till kvinnligheten. Kvinnan är i sin underordnade position resultatet av det Mannen bestämmer att Hon ska vara. Effekterna av maktens styrkemedel löper genom hela samhället vilket vi explicit ser genom att Mannen talar om för Kvinnan hur Hon ska och inte ska agera. Han bestämmer även vad Hon ska ha på sig då Kvinnornas kläder är strategiskt färgkodade efter social position (Atwood, 2018, s. 15). Makten tar sig även uttryck i Kvinnans begränsningar att inneha egendom, arbeta eller få lov att läsa och skriva. Hon är även ständigt under kontroll. Tjänarinnorna är kontrollerade, inte enbart av de väktare som omger dem utan också av varandra. Kvinnorna promenerar två och två för att ständigt kunna spionera på varandra (a.a. s. 39 & 216). Vi ser därför hur maktens effektkedja explicit uttrycks i produktionsapparaten, det vill säga regimen, och sträcker sig ner på individnivå.

Forskare är överens om att Gilead är en teokratisk och totalitär stat där den politiska ledningen således har tagit över makten och rättfärdigar sitt agerande med *Första Mosebok* 30:1–3 i vilken en lösning till infertilitet är att makthavarna kan avla på sina slavar och tjänarinnor. Detta utdrag refereras både i själva verket och som ett epigram.

Stein (2001, s. 131) menar att Gileads regim gör en bokstavlig tolkning av *Bibeln*, framför allt gamla testamentet, och approprierar den till det moderna samhället. Gileads tjänarinnor får genomgå ceremoniella våldtäkter och blir fråntagna barnen som avlas genom dem för att råda bot på en utspridd infertilitet. Bouson (2001, s. 42) går dock längre än den bibliska förklaringsmodellen när han menar att *Tjänarinnans berättelse* skildrar ett samhälle där normer har blivit lagar. På så sätt är Gilead en logisk förlängning av en samhällsstruktur som alltid har exploaterat och kontrollerat kvinnor. ”*The Handmaid’s Tale* [...] exposes female anxieties about male domination and sexual exploitation that have always plagued women” (ibid).

Vidare påpekar Rigney (1987, s. 116) att kvinnorna har fråntagits sin frihet och identitet genom typiska kontrollmetoder i totalitära stater. Gränser etableras både genom faktiska inspärningar och genom gränser i kommunikationen. Sedan genomförs indoktrinering och en dehumaniseringsprocess för att få individerna att inte kämpa emot det nya styret. Rigney utgår från de dehumaniserande faktorerna som kravet på de symboliskt färgade kläderna som visar Kvinnans rang och funktion i samhället, och tjänarinnornas fråntagande av personliga namn som i Gilead numera är det engelska possessiva ’of’ plus förnamnet på mannen som äger henne. Wilson (2001, s. 71) fokuserar på den bibliska symboliken i kvinnornas kläder. Fruarna till Gileads ledare är klädda i ljusblått likt jungfru Maria, och tjänarinnorna är klädda i rött, som den babyloniska skökan eller Maria Magdalena. Rubenstein (2001, s. 15) påpekar att tjänarinnorna, vars enda funktion är att avla barn, mer liknar boskap än människor. Detta är en följd av dehumanisering och även någonting som gör det enklare att våldföra sig på dem. Vi instämmer med de tidigare forskarnas tolkningar men vill även poängtera hur maktens effektkedja rör sig från regimen ner till individen där den också internaliseras och därför naturaliseras.

6.1.2. Bio-makt

I en scen beklagar sig anföraren över att de kvinnliga normer och villkor som de såg ut innan Gilead var oerhört problematiska och ohälsosamma för kvinnor eftersom de gav upphov till orättvisor och otrygghet:

Nog minns du väl den fruktansvärda klyftan mellan dem som hade lätt att fånga en man och dem som inte hade det? En del av dem var utom sig, de svälte sig magra eller pumpade bröstet fulla med silikon, lät skära av näsan. [---] På det här viset får de alla en man, ingen hamnar utanför. Och om de ändå blev gifta kunde de bli övergivna med ett barn, två barn, mannen kanske bara tröttnade och stack, försvann, [...]. Eller så stannade de kvar och misshandlade dem [---] På det här viset är de skyddade, de kan uppfylla sitt biologiska öde i lugn och ro. (Atwood, 2018, s. 261f)

Som tidigare nämnt vill Gileads makthavande män flytta fokus på vad som är kvinnligt från utseende till handling. Hon är Kvinna om Hon utför sina uppgifter rätt. Denna förskjutning av kvinnliga normer sker genom det Foucault benämner bio-makt, där förändringen av könsnormer motiveras genom att poängtera hur skadliga de tidigare normerna har varit och belysa de positiva effekterna av de nya. Anföraren påtalar nackdelarna för Kvinnan innan Gilead och att de genom att begränsa möjligheter till ytlig fåfänga och införa arrangerade bröllop för anförarnas döttrar bidrar till välfärd i samhället, för Kvinnan. Detta gör att Kvinnan aldrig behöver oroa sig över att inte attrahera Mannen eller att Han ska lämna Henne. Denna scen är ett exempel på den bio-makt som genomsyrar verket och som ligger till grund för den patriarkala strukturen och i sin tur naturaliseringsprocessen av den eftersom Kvinnan indoktrineras i tron att det är för Hennes bästa.

I en annan scen bekymrar sig Offred över Kvinnans villkor i samhället före Gilead för att sedan belysa de för Kvinnan gynnsamma förändringar Gilead medfört:

Kvinnor var inte skyddade då. Jag kommer ihåg reglerna, regler som aldrig formulerades, men som varje kvinna kände till: öppna inte dörren för en främling, [---] Stanna inte på vägen för att hjälpa en bilist som låtsas ha problem. Ha allting låst och kör vidare. Om någon visslar så vänd dig inte om och titta. Gå inte in i en tvättomat, ensam, på kvällen. [---] Nu går vi längs samma gata, i röda par, och ingen man skriker oanständigheter åt oss, tilltalar oss, rör vid oss. Ingen visslar. (Atwood, 2018, s. 45)

Genom Offreds återblick ser vi exempel på hur naturaliseringsprocessen initieras i henne då hon radar upp oskrivna regler som Kvinnan anpassade sig efter redan innan Gilead. Offred konstaterar att hon inte längre behöver tillämpa dessa regler eftersom hon nu är skyddad av Män, mot Män. En rimlig tolkning av denna scen är att det jämställda samhället som Offred talar om skapade otrygghet inte på grund av Kvinnan utan på grund av Mannens syfte att även då kontrollera Henne. Denna aspekt av könsmaktsordningen undanskymts av bio-maktens effekter. Könsmaktsordningen tar således olika former och använder olika styrkemedel och strategier för att kontrollera

Kvinnan men i Gilead betonas vikten av Hennes trygghet genom att belysa vad Kvinnan slipper nu när det finns härskande Män. Bio-maktens effekter har medfört att Offred kuvar sig eftersom hon indoktrineras i tron om att detta är till hennes fördel.

I en liknande scen visar Offred att kvinnor vidtog försiktighetsmått för att hålla sig trygga i den otrygga värld som samhället före Gilead målas upp att vara:

Eller så kom man ihåg historier man hade läst [...] om kvinnor som hade påträffats [...] i diken eller skogar eller kylskåp i övergivna hyresrum, med kläderna på eller av, utsatta eller inte utsatta för sexuella övergrepp; i vilket fall som helst dödade. Det fanns platser där man inte ville promenera, försiktighetsmått man vidtog i samband med lås på fönster och dörrar, gardiner som drogs för, lampor som lämnades tända. (Atwood, 2018, s. 269)

Offred konstaterar att de försiktighetsåtgärder hon vidtog för sin säkerhet i samhället innan Gilead fungerade eftersom hon fortfarande är i livet. Detta kan bidra till naturaliseringsprocessen eftersom hon inte längre behöver ta till dessa för att överleva under Gileads styre. Hon belyser okritiskt de nackdelar som är förknippade med att vara en frigjord Kvinna och inte könsmaktsordningen som nackdelarna är en effekt av. Hon problematiserar alltså inte Mannens agerande i den mån att hon ställer frågan om varför det är Kvinnan som fängslas istället för Mannen, utan ger istället en diffus förståelse av effekterna av Gileads samhällsstruktur.

Vi kan se fler exempel på könsmaktsordningen före Gilead, dessa mindre explicita än de Offred tar upp. Lukes ställning i hemmet som Offreds man är tydligt överordnad, i likhet med anförarens ställning i Gilead. Luke innehar kunskap som han på ett nedsättande vis lär Offred, han förminskar även hennes förlust av egendom och arbete genom att betona att det bara är ett jobb, och alltså inte värre än så. Han upplyser henne dessutom om det som är hans del i genuskontraktet, att han ska ta hand om henne (Atwood, 2018, s. 216) vilket indikerar att könsmaktsordningens strukturer existerade redan före Gilead. Offred belyser de mest extrema konsekvenserna av könsmaktsordningen före Gilead men problematiserar inte de mer vardagliga och implicita, vilket kan bero på naturaliseringsprocessen som gör struktur till kultur.

Somacarrera (2006, s. 52) argumenterar för att verket utforskar konsekvenserna av att ignorera politiskt förtryck, speciellt sådant som inte uppfattas som ett direkt hot på grund av processens små och nästan obemärkta steg. Liknande menar Rigney (1987, s. 122) att Gilead är konsekvensen av ett ouppmärksamt samhälle. Alla som blundar för den totalitära maktens frammarsch är nämligen skyldiga till den, även regimens

offer (a.a. s. 119). Detta innebär att samhällsmedborgare, härskare tillika offer, har ignorerat politiskt förtryck eftersom det inte upplevts som ett direkt hot. Genom att blunda för den totalitära maktens framväxt eller att acceptera den reproducerar befolkningen därmed de villkor som den bär med sig. Det är även av värde att notera betydelsen av Offreds återblickar eftersom hon uppvisar indicier på att hon har implementerat bio-maktens effekter redan innan Gilead. Att som Kvinna slippa den rädsla som är förknippad med frihet och självständighet genom att få trygghet och omhändertagande bidrar möjligtvis till naturaliseringsprocessen.

Tant Lydia som leder indoktrineringen av tjänarinnorna skuldbelägger den fria Kvinnan när hon vill övertyga tjänarinnorna om att deras liv innan Gilead är sämre än livet de lever nu:

Inget besvär med solbränna i alla fall, sade Tant Lydia. Som kvinnor brukade göra sig till åtlöje. Olja in sig som grillkött på ett spett, och nakna ryggar och axlar, på gatan, bland folk, och benen, inte ens strumpor på dem, inte undra på att det brukade hända sådant där. *Sådant där*, det uttryck hon använde när vad det nu skulle beteckna var allt för motbjudande eller oanständigt eller gräsligt för att komma över hennes läppar. Ett framgångsrikt liv för henne var ett som undvek *sådant där*, uteslöt *sådant där*. Trevliga kvinnor råkar inte ut för *sådant där*. [---] I parken, sade Tant Lydia, låg de på filtar, män och kvinnor tillsammans ibland, och så började hon gråta där hon stod framför oss, mitt för ögonen på oss. Jag gör mitt bästa, sade hon. Jag försöker ge er den bästa möjligheten ni kan få. (Atwood, 2018, s. 78)

Kvinnlig frihet som Tant Lydia konkretiserar är anledningen till att 'sådan där' sker. Kvinnan problematiseras i den bemärkelse som Hirdman ovan redogör för, där Hon i sin underordnade roll skuldbeläggs för Mannens agerande. Vad 'sådan där' innebär framgår inte explicit utöver att det är så fult att Tant Lydia inte kan ta orden i sin mun, men det som hon här ponerar är att det är kvinnlig fåfånga och Kvinnans val av utmanande kläder som ligger till grund för att det sker. Männens agerande problematiseras inte. Tant Lydia tillämpar bio-maktens principer eftersom hon genom stort patos understryker de förödande konsekvenserna kvinnlig frihet har inneburit. Hon står med facit i hand över allt våld som har fallit på Kvinnan sedan Hennes frigörelse. Tant Lydia understryker även att hon gör sitt yttersta för att försäkra sig om tjänarinnornas välmående och framgång i den nya regimen.

Tolan (2007, s. 151) beskriver hur idéer från första vågens feminism har inkorporerats i Gilead där pornografi och sexuell exploatering har blivit förbjuden. Denna inställning representeras främst av Offreds mor som var en bokbrännande

feminism på 1970-talet, och Tant Lydia som leder indoktrineringen av nya tjänarinnor. Vidare har Gilead, inspirerad av traditionella värden, som mål att värna om kvinnor. Under tiden de skyddas blir de dock fråntagna sin frihet (a.a. s. 150). Detta förklaras i termer som positiv och negativ frihet, eller 'freedom to' och 'freedom from'. "Gileadean society successfully takes back the night from the pornographers and abusers. [...] This repression constitutes a new liberty for the women who previously suffered rape or fear of sexual abuse" (a.a. s. 153). Rubenstein (2001, s. 14) beskriver liknande hur Tant Lydia talar om det tidigare samhället som negativt, där Kvinnan var utsatt och exploaterad av Män, och kanske ännu värre av sig själva på grund av jakten på skönheten. Även Dovrak (2001, s. 144) talar om vad kvinnor i modern tid gör för att uppnå skönhet, och framför allt hur massmedia påverkar och sprider vridna skönhetsnormer för kvinnor. För vår analys är det av vikt att poängtera hur Kvinnan problematiseras för sitt beteende istället för Mannen, och att Kvinnan endast är det Mannen vill att hon ska vara. Hon har därför ingen självbestämmanderätt. Slutligen är det av vikt att se hur bio-makt påverkar våra föreställningar om vad som är bra och dåligt för oss.

6.1.3. Assimilering

Tant Lydia fortsätter i en senare scen att indoktrinera tjänarinnorna genom att belysa att Gileads nya regler som kan kännas hårda för tjänarinnorna inte alltid kommer att uppfattas så:

De efterkommande generationerna, sade Tant Lydia, kommer att få det mycket bättre. Kvinnorna kommer att leva i endräkt tillsammans, alla i en familj; ni kommer att vara som döttrar för dem [---] Kvinnor som samverkar för ett gemensamt mål! Som hjälper varandra i de dagliga bestyren medan de vandrar livets stig tillsammans och var och en utför sin bestämda uppgift. (Atwood, 2018, s. 199)

Tant Lydia trycker vid flera tillfällen på det faktum att nästkommande generation tjänarinnor kommer att få det lättare att leva under Gileads regim (se även s. 56 & 146). Vi ser i flera tidigare presenterade scener indicier på att könsmaktsordningen inte är unik eller ny för Gileads samhällsstruktur jämfört med tiden före Gilead, men att den tar andra, mer extrema former. Effekterna av könsmaktsordningen före Gilead lyfts inte fram eftersom de är naturaliserade, alltså självklara, utan att någon har

behövt tala om för Offred eller Luke hur de ska agera. Att makthavarna i Gilead vid ett flertal tillfällen belyser de villkor som är hårt knutna till kvinnligheten kan tolkas som en insats som initialt krävs för att strukturen ska bli kultur och därmed självklar.

I Gilead är regimen mål att kvinnorna ska acceptera och bejaka den extrema könsmaktsordningen som vuxit fram och de villkor som den medför. Offred assimileras långsamt in i Gileads struktur och dess premisser: “[v]arje månad håller jag utkik efter blod, med fruktan, för när det kommer betyder det misslyckande. Återigen har jag misslyckats med att uppfylla andras förväntningar, som har blivit till mina egna” (Atwood, 2018, s. 100). Utgår vi från naturaliseringsprocessen och den underordnades principer är det inte en omöjlig tolkning att Offred har börjat assimilerats eftersom hon lever och andas bio-maktens effekter och möter ständigt förtryckande män som förminskar henne. Dessa möten kan Offred inte undgå eftersom de är påtvingade och därför i sig förtryckande. Alternativet att vägra skulle innebära livsfara. Dessa förtryckande maktutövningar räcker inte för männen. Offreds underordning behöver förstärkas ytterligare genom verbala maktmedel som att ge henne epitetet ‘lilla’. Offred kallas för ‘lilla vän’ i mötet med den manliga gynekologen i samband med att han erbjuder henne tjänsten att göra henne gravid på plats (a.a, s. 84). Hon kallas även den ‘lilla sköna’ av anföraren under en av deras träffar i hans arbetsrum (a.a. s. 273).

Offred vet emellertid även att regelbrott får förödande konsekvenser. Som Kvinna i Gilead är varje val förenat med rädsla och kan innebära allvarliga följder vilket exempelvis kan ses under Offreds gynekologundersökning där hon avböjer hans erbjudande om att påskynda en graviditet. Det är strängt förbjudet att acceptera ett sådant erbjudande men att neka kan innebära att gynekologen förfalskar hennes provsvar. I Gilead utgår regimen och därmed befolkningen dessutom från det som Hirdman benämner som spermieteorin där Mannen alltid bär på livet och Kvinnan är förvaringsutrymme tills det att barnet är redo att födas. I Gilead är det enbart Kvinnan som klandras och skuldbeläggs om befruktningen inte blir av, en Man kan inte vara steril och att påstå det är förenat med livsfara (Atwood, 2018, s. 84, 107 & 245).

Tidigare presenterade sekvenser i verket indikerar hur könsmaktsordningen, alltså den patriarkala strukturen, tar sin extrema form med *Bibeln* och bio-makt som styrkemedel. Tjänarinnan Ofglen som är Offreds promenadpartner har länge försökt

att få Offred intresserad av motståndgruppen Majdag men Offred visar föga intresse för detta, som denna scen visar:

Vi skulle kunna få ut dig, säger hon. Vi kan få ut folk om vi verkligen måste, om de är i fara. Överhängande fara. Faktum är att jag inte längre ville ge mig iväg, rymma, ta mig över gränsen till friheten. Jag vill vara hos Nick, där jag kan träffa honom. [---] Människligheten är så anpassningsbar, skulle mor säga. Rent häpnadsväckande, vad folk kan vänja sig vid, så länge det finns ett eller annat som uppväger. [---] Ofglen håller på att ge upp hoppet om mig. Hon viskar mindre, pratar mer om vädret. Det gör mig inte ledsen. Det gör mig lättad. (Atwood, 2018, s. 320)

Denna scen visar hur effekterna av makten implementeras och naturaliseras i individen som Offred själv beskriver. Offred vill inte längre fly till ett friare land utan vill stanna i sin fångenskap i Gilead. Detta sker emellertid inte enbart på grund av att hon nu ser könsmaktsordningen som kultur och därmed som självklar utan det handlar även om att hon har mött en man som hon har förälskat sig i. De bio-maktsuttalanden som Offred och alla andra tjänarinnor dagligen får möta skulle innebära trygghet från omvärldens hänsynslösa Män. Det generella skyddet räcker dock inte för Offred utan det är först när hon möter Nick och blir förälskad som hon upplever tillgivenhet och trygghet trots att mötena med honom är förenade med livsfara. Nick är Offreds trygga punkt och hon vågar lita på honom. Hon vågar dock inte lita på sin egen förmåga att slå sig fri. Hon vet inte vad som väntar om hon försöker utan finner sig istället i sin situation som tjänarinna. I Gilead ger de makthavande männen henne trygghet från omvärlden och hon får emotionell trygghet hos Nick där kärleken är den kraft som får henne att infinna sig i sin livssituation.

Det är problematiskt och alldeles för enkelt att se den naturaliserande processen och acceptansen mot de patriarkala strukturerna i verket som att de helt isolerat sker över tid bara genom bio-makt, stöd av *Bibeln* och Kvinnans beroendeställning till Mannen. Mot slutet av verket har Offred assimilerats in i strukturen och är beredd att uppoffra hela sitt väsende till den totalitära makten för att överleva:

Käre Gud, tänker jag, jag ska göra vad du vill. Nu när du har låtit mig slippa undan ska jag utplåna mig själv, om det är vad du verkligen vill; jag ska göra mig tom, på riktigt, bli ett käril. Jag ska avstå från Nick, jag ska glömma de andra, jag ska sluta klaga. Jag ska finna mig i mitt öde. Jag ska offra. Jag ska ångra. Jag ska avstå. Jag ska avsäga mig. Jag vet att det här inte kan vara rätt, men jag tänker det ändå. Allt de lärde ut på röda institutet, allt jag har motsatt mig, väller över mig. [---] Jag vill fortsätta leva. I vilken form som helst. Jag avstår frivilligt från min kropp, för andras bruk. De kan göra vad de vill med mig. Jag är ynkelig. (Atwood, 2018, s. 336)

Denna scen visar Offreds rädsla över vad som kan ske vid regelbrott. Regimen varnar för detta genom att hänga de individer som brutit mot de villkor som hon eller han påtvingats på en mur. Det är en strategi för att samtliga i befolkningen ska assimilera sig till och tillämpa den nya samhällsstrukturen. Offred gör heller inte motstånd eller visar sin ståndpunkt eftersom också det är förenat med döden utan väljer därmed att gå den väg de makthavande männen leder henne in på.

6.2. Könsnormer som reproduceras och på så sätt naturaliseras

I *Tjänarinnans berättelse* ingår Offred i tre kärleksrelationer. Innan Gilead är Offred gift med Luke som presenteras genom återblickar när Offred drömmer tillbaka till deras liv tillsammans. I Gilead ingår hon även i en påtvingad relation med anföraren Fred och i en frivillig relation med Nick. Denna analysdel kommer att visa hur Offred och Lukes äktenskap inte är lika jämställt som Offred gärna tror på grund av naturaliserade normer och att de traditionella värden som Gilead trycker på redan finns före regimen. Vidare visas även att relationerna i Gilead också är normenliga och könstypiska.

6.2.1. *Offred och Luke*

Innan Gilead lever Offred som de allra flesta kvinnor gör i det moderna USA. Hon har en universitetsutbildning, ett arbete med sin egen inkomst, vänner, familj, en man och ett barn. Allt detta fråntas henne vid Gileads grundande som upplöser hennes äktenskap och tvångsförflyttar dottern. Vidare spärras Offred in i ett center för tjänarinnor innan hon kan placeras ut i en anförares hem som dennes ägodel. I sin fångenskap drömmer Offred om sin forna make Luke och livet som de hade tillsammans när hon var fri och älskad.

Det är först tvåhundra sidor in i verket som läsaren får en inblick i vad som hände vid Gileads skapande genom en av Offreds återblickar. I scenen har Offred under dagen blivit avskedad och fråntagits tillgång till sitt bankkonto och pengar eftersom kvinnor inte längre har rätt till att inneha varken arbete eller egendom i den nya regimen. I återblicken beskriver Offred vad som skedde:

Det här klarar vi, sade han och kramade mig. [---] Det är bara ett jobb, sade han i ett försök att trösta mig. Du får säkert alla mina pengar sade jag. Och jag som inte ens är död. Jag försökte skämta men det lätt bara makabert. Schh, sade han. Han stod fortfarande på knä på golvet. Du vet att jag alltid kommer att ta hand om dig. (Atwood, 2018, s. 217)

Medan Offred är upprörd och orolig över det nya regelverket för Kvinnan ser inte Luke detta som någonting att oro sig över. Hon har ju fortfarande honom så varför skulle hon behöva arbete och pengar. Luke poängterar även att han alltid kommer att vara där för att ta hand om henne vilket är en del av Mannens villkor i genuskontraktet och därmed en traditionell mansnorm. Han glömmer att tänka på huruvida Offred vill arbeta och tjäna pengar och vad som händer med alla kvinnor som inte kan tillförlita sig på en man i denna situation. Ytterligare någonting som är av värde att belysa utifrån denna scen är att Offred innan detta längtar efter att Luke ska komma hem eftersom hon inte vet vad hon ska göra nu när hennes rättigheter har inskränkts (a.a. s. 215). Detta visar att Offred saknar handlingsförmåga även när hon är fri.

Senare samma kväll är Offred fortfarande upprörd över Lukes, för henne, otillfredsställande reaktion. När de går och lägger sig vill han älska med henne medan hon känner sig bortdomnad och distanserad. Offred blir därför återigen upprörd över Lukes trivialiserande av situationen:

Vi har fortfarande..., sade han. Men han sade inte vad det var vi fortfarande hade. Det kom för mig att han inte borde säga *vi*, eftersom ingenting såvitt jag visste hade fråntagits honom. [---] Det här gör honom ingenting, tänkte jag. Det gör honom inte ett dugg. Kanhända tycker han rentav om det. Vi är inte varandras, nu längre. Istället är jag hans. (Atwood, 2018, s. 221)

Anklagelsen att Luke tycker om situationen skapad av den nya regimen, tar Offred senare tillbaka, men det är av vikt för att förstå Lukes traditionella sidor. Han tycker om tanken på att ta hand om henne och han är inte upprörd över att hennes rättigheter och möjligheter har dragits in. Luke uppvisar därför återigen traditionellt manliga egenskaper baserade på genuskontraktet.

När kvinnornas rättigheter drastiskt dras in i förstadiet till Gileads regim är det av vikt att undersöka samhällets reaktioner eftersom Foucault, som tidigare nämnts, konstaterar att makt alltid innebär motstånd. "Det blev förstås demonstrationståg, med många kvinnor och enstaka män. Men de var mindre än man kunde ha väntat sig. [---] Jag gick inte med i någon av demonstrationerna. Luke sade att det skulle vara meningslöst och att jag måste tänka på dem, familjen, honom och henne" (Atwood, 2018, s. 218). Motståndet till den nya regimen är således inte nämnvärt, trots flera

snabba och drastiska förändringar som påverkar alla kvinnor i samhället. Det faktum att endast enstaka män deltar i motståndet visar även att Kvinnans rättigheter inte är någonting som engagerar många män. Vad som dock är ännu viktigare är att notera i denna scen är hur Luke påverkar Offred till att inte göra motstånd. Hon är upprörd över vad som händer med henne och andra kvinnor, och Luke trivialiserar inte bara händelserna utan hindrar henne även från att stå upp för sina rättigheter och motsätta sig den nya regimen för vad han menar är för familjens skull.

Att Luke hindrar Offred att agera återkommer även i en annan av Offreds återblickar. I samband med den nya regimen övertagande installeras en ny armé som bland annat sätter upp vägtullar och vaktorn för att övervaka befolkningen. I detta stadium försvinner Offreds mor och hennes lägenhet visar tecken på en våldsam händelse. Offred vill anmäla henne som försvunnen hos polisen, men återigen säger Luke åt henne att inte agera. "Jag tänker ringa till polisen, sade jag. [---] Låt bli det, sade Luke. Varför inte? sade jag. Jag blängde ilsket på honom, nu var jag arg. [---] Låt bli, helt enkelt, är vad han sade!" (Atwood, 2018, s. 300). Här uttrycker Offred att hans inställning gör henne arg, vilket hon inte blir i scenen om demonstrationstågen. I båda fallen väljer dock Offred att följa Lukes tillsägningar och foga sig efter hans vilja utan att ens ifrågasätta varför han inte vill att hon ska agera. Detta påvisar könsmaktsordningens principer och de villkor som den bär med sig. Luke sätter således agendan och Offred fogar sig efter hans vilja.

Luke har fler typiskt manliga egenskaper än att övertyga Offred om vad hon borde och inte borde göra. Han har även en tendens att utförligt och lite nedsättande förklara det som de samtalar om, då han tar på sig ansvaret att definiera ord för henne (Atwood, 2018, s. 30 & 66). Detta gör han trots att Offred har en betydande utbildningsnivå och arbetar på ett bibliotek vilket antyder att hon har en god vokabulär. Det finns även tillfällen när Luke ger uttryck för skillnader mellan könen när skillnad inte finns. Detta innefattar dels att Män behöver mer kött än Kvinnor vilket han anger som anledning till han måste se över familjens köttinköp, och dels att kvinnor inte har kapacitet till abstrakt tänkande (a.a. s. 87 & 151).

Luke är redan gift när han träffar Offred och de inleder en flerårig affär innan han bryter sig loss från sin tidigare fru. Under denna tid träffas Offred och Luke på ett

hotell på eftermiddagarna och träffarna följer alltid samma mönster vilket Offred beskriver i en återblick:

Jag kom alltid dit först, skrev in mig [...] jag kommer ihåg vad jag hade på mig, varenda blus, varenda scarf. Medan jag väntade på honom brukade jag vanka omkring, slå på och sedan av TV-apparaten, badda parfym bakom öronen, [...] Jag var ängslig. Hur kunde jag veta att han älskade mig? Det kanske bara var ett tillfälligt förhållande. (Atwood, 2018, s. 73f)

Detta scenario förstärker Kvinnans roll som underordnad då det är just Offred som alltid måste vänta på honom. Dessutom är det en kvinnlig egenskap att oro sig över vad Mannen känner och om han verkligen älskar Henne. Det finns inga tecken på att Luke är oroad över detta eller påverkas av affären.

Mitt i regimen som förtycker och utnyttjar Offred längtar hon desperat efter Luke, och framför allt efter den dagen som han kommer att rädda henne:

Vilken dag som helst nu kan det komma ett budskap från honom. [---] Budskapet kommer att vara att jag måste ha tålamod: förr eller senare kommer han att få ut mig, [---] Det som har hänt mig, det som händer mig nu kommer inte att göra någon skillnad för honom, han älskar mig i alla fall, han vet att det inte är mitt fel [...] Det är detta budskap, som kanske aldrig kommer, som håller mig vid liv. Jag tror på budskapet. (Atwood, 2018, s. 134)

I denna scen saknar Offred återigen handlingsförmåga då hon inte försöker förbättra sin situation genom individuellt motstånd i huset eller kollektivt motstånd genom motståndgruppen Majdag. Att Offred dessutom önskar att bli räddad av en man uppvisar typiska könsnormer då Kvinnan förpassas till en väntande offerposition och Mannen i en aktiv 'räddaren i nöden'-position. Det är heller inte enda gången som Offred förlitar sig på att Luke kommer att rädda henne (se även a.a. s. 83). Detta indikerar att könsnormerna från könsmaktsordningen innan Gilead följer med in i den nya könsmaktsordningen i Gilead. Det är emellertid svårt att helt skuldbelägga Offred för denna offerposition eftersom det finns en risk att bli straffad vid motstånd. Att i tysthet acceptera sin position kan vara ett sätt att överleva.

Relationen mellan Offred och Luke samt Lukes karaktäristik har främst undersökts av Miner (2001) som menar att Luke är anföraren Freds strukturella tvilling trots att Offred själv ser Luke som en älskvärd man och Fred som ynkelig förövrare. Båda männen uppskattar nämligen traditionella värden och skillnader mellan könen (a.a. s. 33). Vidare har båda männen en tendens till nedsättande förklaringar (a.a. s. 29f). Resultatet av vår analys överensstämmer således med Miner (2001) angående Lukes typiskt manliga egenskaper. För vår analys är det dock av vikt att betona att även

Offred uppvisar typiskt kvinnliga egenskaper vilket gör både karaktärerna och deras relation normenlig.

6.2.2. *Offred och Anföraren*

För anförarna är tjänarinnorna endast till för avelsändamål och ska inte vara älskarinnor (Atwood, 2018, s. 168). All kontakt mellan anföraren och tjänarinnan utanför avelsceremonin är därför strikt förbjuden. Detta bryter Fred och Offred mot när de inleder en affär. Under deras intima träffar existerar en påtaglig maktobalans där det mesta anföraren gör förstärker hans maktposition över Offred. Eftersom denna analysdel inte fokuserar på maktutövning utan normer som naturaliseras utreds därför inte stora delar av Offreds relation med anföraren. Det som är i fokus är Freds karaktäristik som inte uteslutande grundar sig i hans maktposition som anförare.

När Fred först vill möta Offred i enskildhet får han sin chaufför Nick att be Offred att komma till hans arbetsrum. Hon är nervös inför detta möte eftersom hon dels inte känner att hon kan säga nej och dels för att hon inte vet vad som väntar henne eller vad han vill. Anförarens arbetsrum är en förbjuden plats för alla i hushållet, inklusive hans hustru. Detta gör platsen läglig för en affär eftersom de inte kan bli påkomna där inne, men det betonar även anförarens överordnade ställning då rummet blir en förlängning av hans position:

Anföraren står framför den braslösa öppna spisen, med ryggen mot den, ena armbågen på den snidade spiselhyllan, andra handen i fickan. Det är en så tillgjord pose, [...] Han bestämde sig antagligen i förväg för att han skulle stå så när jag kom in. När jag knackade rusade han antagligen bort till öppna spisen och ställde upp sig. (Atwood, 2018, s. 169)

Denna tillgjorda pose utgör ett tydligt försök från Freds sida att verka distingerad, mystisk och kraftfull, det vill säga typiskt manliga egenskaper. Offred funderar även på vilka hemligheter och manliga föremål som göms i arbetsrummet, och senare beskrivs själva rummet som innehållande ett massivt skrivbord, läderfåtöljer och väggar av bokhyllor. Rummet och dess utformning är således maskulint och förstärker Freds aura av manlighet. Detta är en situation där Fred kan visa sin dominerande ställning över Offred inte bara i egenskap av anförare mot tjänarinna, men även i egenskap av Man mot Kvinna.

Under denna första träff med anföraren vill han endast prata, spela Alfapet och få en godnattkyss från Offred. Hon reflekterar senare att det visade sig vara ofarliga önskemål när hon hade befarat att han ville ha sexuella tjänster (Atwood, 2018, s. 178). Vid första kvällens avslut visar dock anföraren på fler traditionella företeelser. "Slutligen säger han åt mig att det är dags att gå hem. Det är de orden som han använder: gå hem. Han menar till mitt rum. Han frågar mig om jag klarar mig, som om trappan vore en mörk gata" (a.a. s. 172). Vad som är av vikt i denna scen är dels att det är anföraren som bestämmer i relationen. Han bestämmer när han vill kalla henne till sitt rum för en träff och han bestämmer när det är dags att avsluta kvällen. Det visar även på Freds typiskt manliga egenskaper. Att avsluta kvällen med en godnattkyss, som han vill ska vara frivillig och genuin, samt att han ska följa henne till dörren spelar på traditionella könsnormer som att Mannen ska ta hand om Kvinnan och följa Henne hem vid kvällsslutet. Vidare romantiserar anföraren hela situationen då han inte verkar se sitt eget ansvar och skyldighet i utnyttjandet av Offred som en fånge i ett rum i hans hus, en plats som han därtill refererar till som hennes hem. Anföraren har även en romantiserad bild av vad som försiggår i arbetsrummet under deras träffar. Offred är inte i en position där hon kan vägra att inleda en affär med Fred då det är vad han önskar. Det Fred ser som en dejt är därför vad Offred ser som en förpliktelse.

Affären mellan Fred och Offred börjar på ett oskyldigt sätt men en kväll klär Fred upp Offred i en utmanade klänning och smink för att ta med henne till en bordell (Atwood, 2018, s. 274f). Där visas hon upp som en ägodel inför andra anförare innan hon förväntas ha frivilligt samlag med honom (a.a. s. 281). Det går dock att ifrågasätta hur frivilligt detta är och om Fred förstår att Offred inte vill vara med honom. Eftersom Fred fortfarande har en maktposition över Offred känner hon att hon inte kan säga nej utan att det får för allvarliga konsekvenser. Vidare är det intressant att diskutera hur Fred klär upp Offred till att vara både en sexuell varelse och ett objekt, någonting som är strängt förbjudet i Gileads regim. Medan Män ytterst sällan sexualiseras mot sin vilja är det nämligen vanligare för Män att se Kvinnor som objekt som de kan forma efter sin smak. Freds uppklädande av Offred är således både könstypiskt och problematiskt. I samband med denna situation minns Offred själv även hur Luke har gett henne sexiga underkläder i deras förhållande. Detta manliga

beteende är därför inte bara kopplat till anföraren och hans maktposition, utan även i relationer som upplevs som jämställda.

Anföraren har undersökts relativt lite i tidigare forskning trots att han är en central del av verket och Gileads regim. Som tidigare nämnts är det främst Miner (2001) som har undersökt de romantiska relationerna i verket men eftersom Offred och Freds relation inte är frivillig ges han inte stort utrymme. Fred används därför i första hand för att peka ut likheter mellan honom och Luke (a.a. s. 27f). Vidare undersöker Wilson (2001) intertextuella relationer när *Tjänarinnans berättelse* jämförs med sagan *Rödluan och vargen*. I hennes analys representerar Offred Rödluan och Fred vargen (a.a. s. 74). Vår analys som synliggör Freds könstypiska egenskaper är därför av vikt när könsnormer och könsnämmande undersöks.

6.2.3. *Offred och Nick*

I anföraren Freds hushåll bor utöver paret och tjänarinnan även tjänstefolk varav Nick är Freds chaufför. Nick är även en central figur för både anföraren som använder Nick som medlare för sin och Offreds affär, och anförarens hustru Serena Joy som vill att Nick ska göra Offred gravid i hemlighet när det visar sig att Fred inte kan. Offred och Nick inleder dock snart en egen förbjuden roman, skild från Freds och Serena Joys arrangemang.

Redan innan Offred inleder förhållandet med Nick uppvisar hon tecken på en typiskt kvinnlig föreställningsvärld angående kärlek. "Han stannar upp, tittar upp mot det här fönstret, och jag kan se ansiktets vita rektangel. Nick. Vi ser på varandra. Jag har ingen ros att kasta, han har ingen luta. Men det är samma slags hunger" (Atwood, 2018, s. 231f). Trots att detta är en ordinär händelse när två av husets inneboende möter varandra med en blick går Offreds tankar direkt till en traditionellt litterär, och därmed konstruerad, företeelse. Citatet visar således en intertextuell koppling till en klassisk serenadsituation när trånande ungdomar uttrycker sin kärlek. Kvinnan står på balkongen, eller i denna scen i ett övre rum, medan mannen står nedanför och bedyrar sin kärlek. Förutom att det är en traditionell scen i litteraturen speglar den även en traditionell förståelse för könsnormer. Kvinnan är passiv och Mannen är aktiv.

Kvinnan är någonting som Mannen måste uppnå och kämpa för och Kvinnan är därmed någon som måste vänta på Mannens ankomst och därmed räddning.

När Offred och Nick inleder sin romans är det alltid Offred som söker upp honom. Genom detta tar hon den största risken i detta förbjudna umgänge. Nick ger inga tecken på att han håller av henne eller engagerar sig i förhållandet. Ansvarvaret ligger nu hos Offred som trots fara för livet återkommer till honom gång på gång:

Varenda gång väntade jag mig att han skulle vara borta; eller värre ändå, jag väntade mig att han skulle säga att jag inte kunde komma in. Han skulle kunna säga att han inte tänkte bryta mot några fler regler, sticka huvudet i snaran, för min skull. Eller ännu värre, säga till mig att han inte var intresserad längre. (Atwood, 2018, s. 316f)

Offreds ängslan för om Nick verkligen vill ha henne speglar hennes tidigare ängslan för om Luke verkligen älskade henne. Att ängsla sig för relationsstatusen och partners känslor brukar traditionellt ses som någonting kvinnligt, någonting som inte Mannen gör. Att Offred oroar sig för vad Nick tänker och känner ses även i andra situationer. Första gången Offred och Nick är intima grämer hon sig för att han inte säger någonting. Hennes rädsla är att han ska tycka att hon är, som hon själv uttrycker det, dum, ful och fnaskar omkring med andra män (Atwood, 2018, s. 310). Även senare är hon ängslig för att han aldrig delar med sig av någonting personligt när de ligger och pratar med varandra (a.a. s. 318f). Nick har därför den manliga egenskapen att inte dela med sig av sina tankar och känslor, och Offred ser detta som att han inte bryr sig om henne.

Offred faller snart för Nick och börjar bete sig annorlunda i vardagen vilket hon befarar husets andra inneboende kan upptäcka. "Vet hon och Rita vad jag sysslar med, när jag smyger nedför deras trappa om natten? Förråder jag mig, genom att dagdrömma, le åt ingenting, röra lätt vid mitt ansikte när jag tror att de inte tittar?" (Atwood, 2018, s. 320). Som tjänarinna finns det lite att vara lycklig över så hennes beteende kan få tjänstefolket, Cora och Rita, att bli misstänksamma. Om relationen uppdragas kommer nämligen både Offred och Nick avrättas. Det är även av värde att notera att Offreds nya beteende kan sägas vara typiskt kvinnliga handlingar vilket gör henne mer feminin och stärker tolkningen av henne som normenlig.

Offred har sedan verkets början uttryckt en längtan att bli räddad från Gilead och positionen som tjänarinna. Detta hopp om att bli räddad har hon tillskrivit Luke fast

Ofglen har försökt att få henne att engagera sig i motståndgruppen Majdag. Efter att Offred faller för Nick är hon dock inte intresserad av att bli räddad över huvud taget:

Faktum är att jag inte längre vill ge mig iväg, rymma, ta mig över gränsen till friheten. Jag vill vara här, hos Nick, där jag kan träffa honom. [---] Ofglen håller på att ge upp hoppet om mig. Hon viskar mindre, pratar mer om vädret. Det gör mig inte ledsen. Det gör mig lättad. (Atwood, 2018, s. 320.)

En tolkning av denna situation är att relationen med en man är viktigare än hennes egen säkerhet. En annan tolkning är att Offred känner trygghet hos Nick och att det är vad som krävs för att Offred ska finna sig i sin situation som tjänarinna. Att Offred väljer trygghet framför frihet är en rimlig tolkning till varför hon inte väjer sig mot könsmaktsordningen vilket därmed reproducerar stereotypa könsnormer.

I takt med att Offred faller för Nick slutar hon således att längta efter och förlita sig på Luke. Att förklara för Luke om relationen med Fred är enkelt eftersom hon är tvungen att vara med honom. Att vara med Nick är dock helt frivilligt och kanske inte lika försvarbart. Offred slutar dock inte att förlita sig på en man. "Jag vill vända mig om, springa fram till honom, slå armarna om honom. Det vore idiotiskt. Det finns ingenting han kan göra för att hjälpa mig. Också han skulle drunkna" (Atwood, 2018, s. 338). Vad denna scen visar är att Offred har bytt ut föreställningen om Luke som räddaren till föreställningen om Nick som räddaren. Detta förstärker tolkningen att Offred inte har egen handlingsförmåga utan tillförlitar sig på att bli räddad av en man, vilket som tidigare nämnts är en traditionell könsnorm.

Efter att Offred har spenderat år som tjänarinna i Gilead, utan att göra mer motstånd än att dagdrömma om Luke och Nick som räddare i nöden, kommer till slut dagen då hon blir räddad:

[H]an kommer fram, trätt intill mig, viskar: 'Allt är som det ska. Det här är Majdag. Följ med dem.' Han kallar mig vid mitt riktiga namn [---] 'Lita på mig', säger han; vilket i sig aldrig har varit någon talisman, inte innebär någon garanti. Men jag griper efter det, detta erbjudande. Det är allt som återstår för mig. (Atwood, 2018, s. 344)

Trots att Offred inte längre vill bli räddad krävs denna drastiska utväg eftersom anförarens hustru Serena Joy har upptäckt Offred och Freds affär. Offred är därför inte längre säker i Gilead. Av vikt i denna scen är dock att det är Nick som till slut är den som räddar Offred. Han har anordnat att motståndgruppen Majdag kommer och hämtar henne från huset förklädda som regimens väktare. Denna räddande aktion

stärker ytterligare tolkningen av deras relation som normenlig och med stöd av intertextuella relationer. Nick är 'prinsen' som till slut räddar Offred.

Tomc (2001, s. 85f) argumenterar för att Atwood förlitar sig på en konventionell romantikgenre då hon presenterar en kvinna kuvad i en hemsk värld som sitter och väntar på att en man ska rädda henne. Vidare jämförs Offred med tjänarinnan Moira som försöker göra motstånd och misslyckas: "Moira, who engages in a tangible campaign of subversion and struggle, ends her days still imprisoned. Offred, who sits in her ersatz tower at the top of the Commander's house looking constantly out her window, is rescued by her hero" (a.a. s. 86). Detta målar upp en bild av att det enbart är genom en mans hjälp som en kvinna kan fly Gilead.

Även Howells (1995, s. 136) beskriver Offred som en traditionell kvinna eftersom hon inte motsätter sig regimen eller väljer att ingå i en motståndsrörelse. Vidare beskrivs Offred längta efter kärlek och känslan av en man, både Luke och Nick (a.a. s. 141). Hon blir upptagen av kärleken och efter att hon har inlett förhållandet med Nick önskar hon heller inte en utväg ur Gilead (a.a. s. 144). Verkets centrala kärleksintrig mellan Offred och Nick är någonting som även Miner (2001) undersöker. Hon menar att Offred och Nicks relation är tagen från traditionella sagor där Nick också blir sagoprinsen som räddar henne (a.a. s. 34). Slutligen argumenterar Miner (a.a. s. 35) för att Offred låter sig styras av män. När regimen började kuva Kvinnan fick Luke Offred att inte göra motstånd, och när hon är slav under regimen Gilead gör Nick att hon inte vill fly. Stein (2001, s. 133) argumenterar dock för att den romantiska intrigen i verket är en noga beräknad taktik av Atwood för att ironisera traditionella föreställningar, och att läsare som kritiserar verket för att uppvisa traditionella könsnormer missar ironin. Vi ställer oss kritiska till denna tolkning eftersom det är oklart huruvida denna utbredda normenlighet är till för att ironisera romantikgenren och dess könsnormer eller inte.

Vår analys instämmer med de tidigare tolkningarna av Offred och hennes relation med Nick som normenlig. Vi vill dock betona dels att alla Offreds kärleksrelationer är normenliga, liksom Offred, Luke, Fred och Nick som karaktärer är normenliga. Vidare ser vi denna normenlighet som problematisk oavsett om den är skriven för att ironisera normerna eller inte eftersom en okritisk läsning kan leda till att dessa

könsnormer internaliseras och naturaliseras vilket leder till en reproducering av normer istället för en dissekering av dem.

6.3. Sammanfattning

Den första analysdelen visar på hur könsmaktsordningarna framställs och befästs i verket. Gileads regim tar stöd i *Bibeln* för att implementera traditionella värden som placerar Kvinnan som underordnad Mannen. Patriarkatet använder sig av olika styrkemedel för att bibehålla sin överordnade position gentemot Kvinnan och ger det patriarkala styret fog att kunna begränsa Kvinnans handlingsutrymme och på så sätt kunna göra Henne till det Han vill att Hon ska vara. Detta görs genom bio-makt då Mannen skuldbelägger den fria Kvinnan för otryggheten i samhället före Gilead där Han förgrep sig sexuellt eller i värsta fall dödade Henne. Genom att fångsla, begränsa och kontrollera Kvinnan kan regimen nu garantera Henne frälsning, trygghet och skydd. Statens styre värnar alltså om Kvinnans bästa och försäkras Henne om att detta är för Hennes skull, för att skydda Henne och för att ge Henne trygghet. Detta sker utan att problematisera hur Mannens agerande har satt Kvinnan i positionen som underordnad Honom. Genom bio-makt kan regimen alltså dölja sina mål om kontroll över Kvinnan och bibehålla sin överordnade position. Vi ser även hur maktens effektkedja explicit tar sig uttryck i regimen och rör sig ner mot individen som genom naturaliseringsprocessen diffust implementerar den.

Analysen indikerar även att könsmaktsordningen inte är ett nytt fenomen för Gilead utan var en del i kulturen även i det till synes jämställda samhället före Gilead, vilket vi ser i regimen bio-maktsuttalanden och Offreds återblickar. Detta tyder på att könsmaktsordningens effekter, villkor och normer redan har etablerats och naturaliserats en gång i individen och vi ser indicier på hur denna naturaliseringsprocess fortlöper även i den mer extrema och totalitära könsmaktsordning som har etablerats i Gilead.

Den andra analysdelen visar på hur könsnormer reproduceras och på så vis naturaliseras i verket. Det är av betydelse att poängtera den särskiljning vi gör av könsnormer som är påtvingade av yttre faktorer i Gilead och de inneboende könsnormer som redan upplevs naturaliserade innan Gilead. Vid en granskning av

Offred och Lukes relation som den skildras innan Gilead kan vi se hur stereotypa könsnormer genomsyrar deras äktenskap och placerar Offred som underordnad sin man. Offred lyssnar på Lukes lärdomar, följer hans uppmaningar, och finner sig i situationer när han hindrar henne från att agera. Vi kan således se hur dessa över- och underordningens principer före Gilead inte skiljer sig avsevärt från de som skildras i Gilead. Luke och Fred är båda starka, drivna beskyddare och Offred är en svag, passiv skyddsling. Hon söker skydd och trygghet och både Luke och Fred utlovar henne detta. Hon vågar inte slå sig fri utan drömmer om räddning av en man, först av Luke men sedermera av Nick, som likt en sagoprins ska ta henne därifrån. Detta visar en bild av Kvinnan som oförmögen att klara sig på egen hand utan en man vid sin sida, och att Hon därför finner sig i sin position som underordnad där Hon är trygg.

Vi ser således att stereotypa könsnormer är en effekt av könsmaktsordningen och ständigt reproduceras både före och under Gilead. De stereotypa men diffusa könsnormer som genomsyrar verkets för denna analys utvalda karaktärer, undanskymms av de extrema och på så vis mer explicit påtagliga normer. En rimlig tolkning är därför att dessa diffusa könsnormer ses som självklara då de inte problematiseras, och att de därmed har naturaliserats i individerna. Eftersom verket är skrivet med förstapersonsperspektiv får läsaren endast se hur normer har införlivats och naturaliserats i Offred. Det går dock att utläsa hur de har naturaliserats i männen också genom hennes uppfattningar och beskrivningar.

7. Diskussion

En utmaning för dystopiförfattaren är att skildra en fasansfull värld som läsaren ändå anser är trovärdig. Ett sätt att öka trovärdigheten för det dystopiska samhället är att inkorporera tillräckligt från det verkliga samhället och tiden författaren lever i. För *Tjänarinnans berättelse* innebär det USA på 1980-talet, men som tidigare nämnts har könsmaktsordningen och könsnormer både historisk grund och är rådande i västvärlden även idag. Världen må ha ändrats sedan 1985 och jämlikhetsreformer fortsätter att ge Kvinnan mer frihet, men underliggande och implicita maktmedel och könsnormer är fortfarande lika aktuella. Om vi antar att dystopiförfattare vill kritisera

samhället som skildras är det viktigt att vi som läsare förhåller oss kritiska till verket och vad det menar att skildra. Det är därför av vikt att synliggöra dessa utomfiktiva företeelser som vi ser indicier på i den inomfiktiva världen.

Genom den västerländska kristna historien har tolkningen av 'Guds ord' fungerat som stöd för att förklara Mannen som överordnad och Kvinnan som underordnad. 'Guds ord' har också fungerat som stöd i att förklara Kvinnans plats, uppgifter och begränsningar. Kvinnan är skapad till Mannen som hjälpreda och olika professioner har varit överens om att Kvinnans uppgifter på jorden bestämts redan i himlen. Att Gilead använder sig av *Bibeln* för att rättfärdiga sin regim är därför någonting vi känner igen från vår värld.

Ytterligare ett effektivt styrkemedel i Gilead är att använda sig av bio-makt då kvinnorna blir tillsagda att de är instängda för att skyddas och att Gilead faktiskt tar hand om dem till skillnad från det tidigare samhället som utnyttjade dem. Detta anspelar på Kvinnans val mellan trygghet och frihet, det vill säga att Hon antingen är trygg och instängd eller fri och otrygg. Detta kan förklaras som 'frihet till' och 'frihet från'. I valet mellan trygghet och frihet är det inte ovanligt att Kvinnan väljer trygghet eftersom frihet innebär ovisshet och risker. Vi kan därför inte klandra Offred, eller någon Kvinna, som väljer trygghet eftersom det är en av människans basala behov. Vi måste dock belysa att utövandet av bio-makt är en täckmantel för andra syften som tjänar makteliten likt, som tidigare nämnts, Marx och Foucaults resonemang. Det handlar därför inte om att ge Kvinnan skydd utan om att kontrollera Henne. Det är nämligen Kvinnan som ställs ansvarig och skuldbeläggs för våldet som Mannen utsätter Henne för.

I vårt samhälle ser vi tydliga exempel på hur det är offret, Kvinnan, som problematiseras istället för förövaren, Mannen. Flickor får höra att kärlek alltid börjar med bråk för att förklara orsaken till att pojkarna retas och i våldtäktsmål får kvinnor frågan om vad de hade på sig med syfte att på så sätt kunna förklara orsaken till övergreppet. Begreppen frihet och trygghet blir här paradoxalt diffusa och till viss mån diametrala. Kvinnans frihet innebär otrygghet och Kvinnans trygghet innebär bundenhet i likhet med det vi ser i verket. Vi ser därför att det finns en risk att Kvinnan i vår värld, i likhet med den problematiserade Kvinnan i Gilead, finner sig i sin underordnade position och dess principer, och därmed begränsas eller uppmuntras att

utföra handlingar i sin vardag i tron om att det är för Hennes bästa och att det är Hennes subjektivt enskilda val. Vi kan se exempel på detta när Kvinnan undviker ensamma promenader i mörkret eller utmanande kläder, men också när Hon paradoxalt nog uppmuntras att använda smink, tänka på figuren eller välja kläder som är utmanande. Hennes val betraktas möjligtvis som någonting som Hon själv har valt men en rimlig tolkning är att det handlar om könsmaktsordningens effekter som diffust implementerats i befolkningen och därmed i Kvinnan så att Hon upplever det som självvalt, självklart och naturligt.

Även Mannen implementerar könsnormer mer eller mindre omedvetet. Dessa normer, som exempelvis att agera beskyddare för Kvinnan, har gjorts naturliga i Honom. Det betyder att både Män och Kvinnor kanske inte är medvetna om att de reproducerar normer. Patriarkatet innebär dock att vi lever i den manliga normens värld, som Hirdman benämner det, vilket innebär att normer alltid är till Mannens fördel och att Kvinnan är ett resultat av det Mannen vill att Hon ska vara. De villkor som Mannens och Kvinnans positioner medför är vidare att Hon är det Han inte är och heller inte vill vara. Ett exempel på detta i verket är bland annat Lukes kommentar om att kvinnor inte kan tänka abstrakt. Tanken på att Kvinnan och Mannen har dessa biologiska skillnader och olika förutsättningar existerar även i vår värld och förutom att det som sägs oftast inte är sant så får Kvinnan alltid den sämre positionen av de två. Mannen är modig, stark och kan tänka abstrakt medan Kvinnan är feg, svag och saknar förmåga att tänka abstrakt.

Vad som är av vikt att belysa är att könsmaktsordningar och könsnormer ofta blir kultur och därmed upplevs som naturliga och helt självklara. Det visar att de mest extrema regimer och världsuppfattningar kan uppfattas som naturliga och självklara om de inkorporeras i kulturen. Vi ser i romanen hur detta har skett innan Gilead och vi ser indicier på att det är på väg att ske i Gilead. Det är dock inte så enkelt att påstå att Offred finner sig i sin situation som tjänarinna enbart på grund av att hon står naiv och passiv mot regimens predikningar och bio-maktsuttalanden. Hon ställs även underförstått ständigt inför hot om livet och måste därför väga att följa regimens regler mot att göra motstånd med risk att straffas. När vi i analysen belyser och problematiserar naturaliseringsprocessen är det vid de tillfällen som vi ser tendenser

till att strukturen blir kultur och därmed självklar för individen, och inte de partier när Offred enbart av rädsla för livet väljer att anpassa sig.

Gilead likt totalitära stater i vår värld inleder sitt styre med tydliga maktmedel och hot om våld, men i förlängning behövs möjligtvis ingen definierad makt som talar om för befolkningen hur de ska agera, makteffekterna blir diffust implementerade och självklara i varje enskild individ som assimilerar sig till och bejakar denna extremisering av könsmaktsordningen. Genom den västerländska historien har vi sett makthavare bedyra att Kvinnans underordnade position bestämdes av Gud i samband med att Hon skapades. De konservativa partiernas intentioner att återgå till traditionella kristna värderingar innebär därmed att Kvinnan legitimt positioneras som underordnad Mannen. Hon är underordnad i den bemärkelsen att Han explicit kan kontrollera Henne och Hennes handlingsutrymme. Traditionalism och konservatism motsätter sig därför Kvinnans kamp om frigörelse och bromsar utvecklingen av ett jämställt samhälle.

Atwood (2018, s. 11) poängterar i det nyskrivna förordet för utgåvan 2017 att särskilda omständigheter kan förändra etablerade samhällssystem och syftar på när andra världskriget inleddes. Att de konservativa krafter som exempelvis Sverigedemokraterna tillhör vinner mark i Sverige kan vara sådana omständigheter. Sverigedemokraternas konservativa syn på Kvinnan, strävan efter traditionella värden grundade i kristendomen och partiets höga procent manliga väljare indikerar på att män motsätter sig den jämställdhet Kvinnans motstånd har resulterat i. Vi kan se tendenser till hur Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson i sin politik och retorik har inspirerats av andra framstående konservativa män däribland partiordföranden för det högerpopulistiska partiet Dansk Folkeparti, Kristian Thulesen Dahlden, och den amerikanska republikanska presidenten Donald Trump. Valet av Donald Trump kommenteras även av Atwood själv i förordet. "Efter det amerikanska presidentvalet hösten 2016 är farhågorna många och djupa. Grundläggande medborgerliga rättigheter tycks hotade, liksom många av de rättigheter som kvinnorna erövrat de senaste decennierna, för att inte säga århundradena (a.a. s. 17). Romanen skildrar hur samhället Gilead växer fram genom till synes små och betydelselösa förändringar vilket slutligen resulterar i att Gileads patriarkala regim står som enväldigt styre. Mot bakgrund till den konservatism som

sprider sig i västvärlden väcker detta scenario oro. Utifrån det kan vi nämligen se *Tjänarinnans berättelse* som en fiktiv skildring av vart vårt samhälle kan vara på väg.

Forskare har länge diskuterat huruvida *Tjänarinnans berättelse* innehar en moral eller varning som läsare bör uppfatta. De fokuserar dock endast på den explicita och extrema könsmaktsordningen som kidnappar, låser in och våldtar kvinnor. Både Bouson (2001, s. 41) och Tomc (2001, s. 81) förklarar hur det amerikanska samhället under verkets tillkomsttid var starkt influerat av både anti-feministisk och religiös fundamentalism, vilket onekligen har påverkat det dystopiska samhället Gilead som är starkt teokratiskt och patriarkalt. Vidare förklarar Stein (2001, s. 129) att verkets genre, dystopisk science fiction och satir, är verkningsmedel för att få läsare att agera. På så sätt kan ett skönlitterärt verk leda till social och politisk förändring. Även Howells (2006, s. 161) förklarar att dystopins primära funktion är att skicka ut varningssignaler till läsaren. Tre decennier efter verkets tillkomst är den lika aktuell just för att den visar på konsekvenserna av politisk kuvning och brott mot mänskliga rättigheter. Vad vår analys visar är dock att den implicita könsmaktsordningen genomsyrar samhället i romanen redan innan Gilead utan att detta problematiseras. Det innebär att dessa undanskynda maktmedel och könsnormer redan har internaliserats och naturaliserats i individerna. Därför argumenterar vi för att denna varningssignal som forskare menar finns i boken primärt inbegriper det extrema och explicita, inte det som redan finns inneboende i oss.

En aspekt som utifrån detta är av värde att belysa är läsarens tolkning av verket. Det handlar alltså om litteraturens betydelse för normreproducering och även bibehållandet av patriarkatet. Vi ställer oss frågande till vad det innebär för läsaren att patriarkatets syfte ständigt undanskymas av bio-makt och vad det innebär för läsaren att verket framställer könsmaktsordningens olika former, typiska könsnormer samt normenliga relationer. Skönlitteratur inbegriper sannolikt en okritisk läsning eftersom det ofta är nöjesläsning vilket således kan resultera i att läsaren missar centrala aspekter och därmed inte problematiserar dem.

En okritisk läsare uppmärksammar möjligtvis enbart den könsmaktsordning och dess explicita och fasansfulla konsekvenser som skildras i Gilead, men vi ställer oss frågande till om läsaren uppmärksammar den implicita könsmaktsordningens konsekvenser före Gilead. Det finns en risk att läsaren inte uppmärksammar Mannens

och Kvinnans över- och underordnade positioner i ett samhälle som upplevs jämställt. Det finns också en risk för att dessa inte uppmärksammas därför att det handlar om normer som är lika självklara för läsaren som de upplevs vara hos karaktärerna eftersom de i verket inte problematiseras. En sådan okritisk läsning gör att denna diffusa könsmaktsordning och dess principer kan gå obemärkta förbi läsaren men reproduceras i andra sammanhang. Denna okritiska läsning kan medföra att läsaren inte uppfattar hur könsmaktsordningens effekter kan ligga till grund för extremisering och förändring även av vår samhällsstruktur.

Vi vill mot bakgrund av detta belysa verkets betydelse för jämställdhetsdiskursen ur ett didaktiskt perspektiv. Lärare kan genom normkritisk litteraturundervisning synliggöra och problematisera de i verket både explicita och implicita könsmaktsordningarna samt deras inneboende normer och villkor. Verket kan således användas som diskussionsunderlag vilket kan medföra att de för individen naturaliserade och självklara normer synliggörs och problematiseras. Utifrån detta kan verket därmed istället främja jämställdhet och motverka att de normer som bidrar till att könsmaktsordningen reproduceras. Som samhälle behöver vi alla lära oss att kritiskt granska det vi läser och det som vi blir tillsagda så att vi inte är det ouppmärksamma samhälle som låter samhällsstrukturen extremiseras genom till synes små och betydelselösa steg likt de som resulterade i Gilead.

7.1. Vidare forskning

Eftersom det har gjorts förhållandevis lite forskning om implicita maktmedel och könsnormer i *Tjänarinnans berättelse* ser vi gärna att forskningsfältet kompletteras. En kvantitativ ansats kan användas för att exempelvis genomföra en komparativ analys där fler verk analyseras utifrån undanskymda och naturaliserade könsmaktsordningar och könsnormer. Vidare är det av intresse att bredda fältet genom att utföra receptionsstudier av verket exempelvis i en skolkontext. Slutligen kan det vara av vikt att undersöka okritisk läsning av litteratur generellt.

8. Avslutning

Denna uppsats har undersökt Margaret Atwoods *Tjänarinnans berättelse* med syfte att utreda hur könsmaktsordningar framställs och befästs samt hur könsnormer reproduceras och naturaliseras både före och under den teokratiska och totalitära staten Gilead. Analysen visar att könsmaktsordningen i Gilead framställs och befästs genom olika styrkemedel som *Bibeln* och bio-makt. Makthavarna begränsar Kvinnans frihet samtidigt som de bedyrar att det är för Hennes bästa och att de kan hålla dem trygga, någonting som det tidigare samhället inte klarade av. Vi ser i verket hur protagonisten Offred internaliserar denna bio-makt och börjar se det som makthavarna vill att hon ska se, att det tidigare samhället var otryggt och att Kvinnan genom Gilead blir omhändertagen. På detta sätt naturaliseras denna extrema könsmaktsordning vilket analysen visar exempel på även har skett i samhället före Gilead. Analysen visar även hur verkets centrala kärleksrelationer är normenliga och att karaktärerna uppvisar traditionella könsnormer. Detta visar att dessa normer inte är nya för Gilead utan finns internaliserade och naturaliserade i individerna redan i det till synes jämställda samhället innan Gilead.

Vidare ser vi oroväckande tendenser i vårt samhälle vilka liknar de som låg till grund för Gilead. Vi ser en risk i att Sverigedemokraternas konservativa politik utgör ett hot mot kampen om jämställdhet och människors lika värde. Dessa konservativa krafter sprider sig inte bara i Sverige utan även på flera håll i västvärlden, framför allt i USA som traditionellt har en stark religiös fokus i sin politik.

Utifrån analysen har vi diskuterat hur den implicita och den explicita könsmaktsordningen samt de naturaliserade och de påtvingade normerna som skildras i verket kan tolkas av läsaren. Eftersom den implicita könsmaktsordningen och de naturaliserade normerna är lika vedertagna och vardagliga för karaktärerna som för läsaren kan dessa sekvenser passeras utan reflektion. Skönlitteratur och nöjesläsning innefattar nämligen ofta en okritisk läsning som kan leda till internalisering och naturalisering av redan etablerade normer. Dessa naturaliserade normer kan därför okritiskt reproduceras istället för att synliggöras, problematiseras och förändras. Det är viktigt att vi som samhälle blir bättre på att kritiskt läsa skönlitteratur så att denna

okritiska reproducering motverkas. Att skolan främjar kritiskt tänkande är därför essentiellt för att nå detta mål.

9. Litteraturförteckning

- Atwood, M. (2018). *Tjänarinnans berättelse*. Svensk översättning: Maria Ekman. Översättning förord: Inger Johansson. (Pocketutgåva). [Stockholm]: Norstedts.
- Bouson, J. B. (2001). The misogyny of patriarchal culture in *The Handmaid's Tale*. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 41-62). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.
- Brinkkjaer, U. & Høyen, M. (2013). *Vetenskapsteori för lärarstudenter*. Svensk översättning: Jim Jakobsson. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Svensk översättning: Suzanne Almqvist. (1. uppl.) Göteborg: Daidalos.
- Cuddon, J.A. & Habib, R. (2013). *A dictionary of literary terms and literary theory*. (5. uppl.) Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.
- de Beauvoir, S. (1986). *Det andra könet*. Svensk översättning: Inger Bjurström & Anna Pyk. (4. uppl.) Stockholm: AWE/Geber.
- Deer, G. (2001). *The Handmaid's Tale: dystopia and the paradoxes of power*. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 93-112). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.
- Dovrak, M. (2001). What is real/reel? Margaret Atwood's "rearrangement of shapes on a flat surface," or narrative as collage. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 141-154). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.
- Evans, M. (1994). Versions of history: *The Handmaid's Tale* and its dedicatees. I C. Nicholson (red), *Margaret Atwood: writing and subjectivity: new critical essays*. (s. 177-188). (1. uppl.). New York: St. Martin's Press.
- Foucault, M. (2002). *Sexualitetens historia Bd 1 Viljan att veta*. Svensk översättning: Britta Gröndahl. ([Ny utg.]). Göteborg: Daidalos.

- Grace, S. (1994). Gender as genre: Atwood's autobiographical 'I'. I C. Nicholson (red), *Margaret Atwood: writing and subjectivity: new critical essays*. (s. 189-203). (1. uppl.) New York: St. Martin's Press.
- Grace, D. M. (2001). *The Handmaid's Tale*: "historical notes" and documentary subversion. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 155-166). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.
- Hirdman, Y. (2003). *Genus: om det stabila föränderliga former*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Howells, C. A. (1995). *Margaret Atwood*. (1. uppl.) New York: St. Martin's Press.
- Howells, C. A. (2006). Margaret Atwood's dystopian visions: *The Handmaid's Tale* and *Oryx and Crake*. I C.A. Howells (red), *the Cambridge companion to Margaret Atwood*. Cambridge. (s. 161-175). (1. uppl.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Iversen, I. (1997). Feministisk litteraturteori. I A. Kittang (red), *En introduktion till den moderna litteraturteorin*. (s. 55-63). Svensk översättning: Sixten Johansson. (1. uppl.) Eslöv: B. Östlings bokförlag. Symposion.
- Kjældgaard, L.H. (red.) (2015). *Litteratur: introduktion till teori och analys*. Svensk översättning: Sven-Erik Torhell. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Ladegaard, J. (2015). *Politik*. I L. H. Kjældgaard (red), *Litteratur: introduktion till teori och analys*. Svensk översättning: Sven-Erik Torhell. (1. uppl.) (s. 225-236). Lund: Studentlitteratur.
- Lyttkens, A. (1983). *Kvinnan söker sin väg: den svenska kvinnans historia från liberalism till vår tid*. ([Ny utg.]). Stockholm: Bonnier.
- Malak, A. (2001). Margaret Atwood's *The Handmaid's Tale* and the dystopian tradition. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 3-10). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.
- Miner, M. (2001). "Trust me": reading the romance plot in Margaret Atwood's *The Handmaid's Tale*. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 21-40). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.
- Rubenstein, R. (2001). Nature and nurture in dystopia: *The Handmaid's Tale*. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 11-20). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.

- Rigney, B.H. (1987). *Margaret Atwood*. (1. uppl.) Basingstoke: Macmillan.
- Robert, E. (1974). *Structuralism in literature: an introduction*. (1. uppl.) New Haven: Yale University Press.
- Somacarrera, P. (2006). Power politics: power and identity. I C.A. Howells (red), *The Cambridge companion to Margaret Atwood*. Cambridge. (s. 43-57). (1. uppl.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Staels, H. (2001). Margaret Atwood's *The Handmaid's Tale*: resistance through narrating. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 113-126). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.
- Stein, K. (2001). Margaret Atwood's modest Proposal: *The Handmaid's Tale*. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 127-140). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House
- Tolan, F. (2007). *Margaret Atwood: feminism and fiction* (1. uppl.) Amsterdam: Rodopi.
- Tomc, S. (2001). "The missionary position": feminism and nationalism in Margaret Atwood's *The Handmaid's Tale*. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 81-92). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.
- Vevaina, C. S. (2006). Margaret Atwood and history. I C.A. Howells (red), *The Cambridge companion to Margaret Atwood*. Cambridge. (s. 86-99). (1. uppl.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilson, S. R. (2001). Off the path to grandma's House in *The Handmaid's Tale*. I H. Bloom (red), *Margaret Atwood's The Handmaid's Tale* (s. 63-80). (1. uppl.) Broomall: Chelsea House.